

NÄKÖKULMIA KOULUTUKSEN ARVIOINTIIN

Koulutuksen arvioinnin tarkoituksena on ensisijaisesti varmistaa koulutusta koskevan lainsäädännön toteutuminen, tukea koulutuksen kehittämistä ja parantaa oppimisen edellytyksiä. Näistä lainsäädännön lähtökohdista käsin koulutuksen arvioinnin tulee samanaikaisesti tukea sekä kansallisia että paikallisia toimijoita koulutuksen kehittämistä koskevista asioista ja päätöksenteosta. Koulutuksen arviointi on Suomessa ymmärretty ensisijaisesti kehittämisen – ei kontrollin mekanismiksi. Arviointi perustuu vahvaan luottamukseen.

Koulutuksen arvioinnin merkityksen voimistumisen ohelle arviointitoiminta on myös lisääntynyt, monipuolistunut ja kansainvälistynyt. Painopiste on koulutusorganisaatioiden omassa laadunvarmistuksessa sekä kansallisella tasolla toteutetussa ulkoisessa arvioinnissa. Näiden lisäksi maiden välisten vertailevien arviointien merkitys on korostunut. Arviointitoimintaan liittyvä kansainvälinen yhteistyö on myös lisääntynyt. Tämä lisää yhteistyöhaasteita myös arvioinnin lähestymistapojen, arviointimallien ja -menetelmien sekä prosessien kehittämiseen ja ylipäättään kokonaisvaltaisen laadunhallinnan kehittämiseen.

Koulutuksen arviointi – kuten koulutustoimintakin – vaihtelee koulutustasojen ja sektoreittain. Jokaisella koulutusasteella on omat traditionsa. Arviointi on siten sidoksissa kunkin koulutustason tavoitteisiin ja toimintakulttuuriin. Samaan aikaan kun Suomen korkeakoulujen arvioinnissa painotetaan kehittävää arviointia siihen kuuluvine laadunvarmistusmekanismeineen (esimerkiksi ulkoiset auditoinnit), perusopetuksessa korostetaan kansallisiin kokeisiin perustuvaa oppimistulosten arviointia. Lukioiden laadunvarmistus puolestaan nojaa vahvasti valtakunnallisiin ylioppilaskokeisiin. Ammatillisen koulutuksen arviointi on kehittynyt entistä enemmän korkeakoulujen arviointikulttuurin suuntaan.

Suplementin tavoitteena on, Suomen arviointiyhdistyksen toimituskunnalle esittämän toivomuksen mukaan, kuvata koulutusjärjestelmän eri tasoilla tehtävän arvioinnin erityispiirteitä ja kehittämishaasteita. Artikkelien kirjoittajien valinnassa painotettiin erityisesti näkökulmien erilaisuutta ja toisiaan täydentävyyttä. Näkökulmiksi valittiin arviointipoliittika, oppimistulosten arvioinnit, koulutuksen taloudellisuuden arviointi, kehittävä arviointi ja koulutusorganisaation tasolla tapahtuva arviointi.

Arviointipoliittikkaa tarkastelevassa artikkelissa Hannu Simola, Janne Varjo ja Risto Rinne tekevät teoreettisen avauksen analysoidessaan suomalaisen perusopetuksen laadunarviointimallia kontingenssin näkökulmasta. Analyysissa otetaan kantaa, miten yhtäältä epävarmuuden ja sattuman, toisaalta toimijoiden vapauden ja pelitilan yhteenliittyminen voi auttaa ymmärtämään koulutuspolitiikan todentamisen monimutkaisuutta. Se perustuu dokumenttianalyysiin ja teemahaastatteluihin. Kirjoittajat nostavat erityisesti esiin koulutason autonomian lisääntymisen ja siihen liittyvän luottamuksen merkityksen sekä kontrollin tarpeellisuuden. Lisäksi kirjoittajat korostavat informaatio-ohjauksen merkitystä ”etäältä johtamisen menetelmänä” yhteiskunnissa, joissa asiakas- ja kuluttajakansalaisen käskeminen, kieltäminen ja rajoittaminen ovat käyneet mahdottomiksi.

Jani Ursin ja Jouni Välijärvi keskittyvät artikkelissaan kuvaamaan vertailevia kansainvälisiä arviointeja. Artikkeliki kuvaa kansainvälisten arviointien taustoja, kehityshistoriaa ja näiden liittymistä yleisempään yhteiskunnalliseen muutokseen. Artikkeliki kuvaa sekä perusopetuksen että korkeakoulujen tuottamien oppimistulosten arviointeja. Artikkeliki perustuu laajoihin eri maiden koulutusjärjestelmiä vertaileviin hankkeisiin. Artikkeliki kuvataan arviointien sisältöjä, toteutustapoja ja vaikuttavuutta. Tarkastelun keskiössä ovat OECD:n organisoimat PISA -ohjelma (Programme for International Student Assessment) ja AHELO (Assessment of Higher Education Learning Outcomes) hankkeen esiselvitys.

Kansainvälisiin vertailuihin perustuvien arviointien lisäksi koulutuksen arvioinnissa painotetaan oppimistulosten kansallista arviointia. Tätä näkökulmaa Ritva Jakku-Sihvonen erityisesti puntaroi puheenvuorossaan. Tarkastelu painottuu eri kouluasteilla toteutettavan oppimistulosten arvioinnin erityispiirteisiin ja vaatimukseen. Hän nostaa esille myös mahdollisen käänteen oppimistulosten summatiivisestä arvioinnista formatiiviseen arviointiin.

Koulutuksen taloudellisuuden arviointi valittiin supplementtiin erityisesti siihen liittyvien suurten haasteiden vuoksi. Koulutuksen taloudellisuus nostetaan yhteiskunnassa niin poliittisella kuin käytännön tasollakin keskustelun kohteeksi, mutta koulutuksen taloudellisuutta arvioidaan hyvin vähän. Tanja Kirjavainen kytkee taloudellisuuden arvioinnin tuottavuuden ja tehokkuuden arviointiin. Hän luo katsauksen käsitteisiin ja niiden mittaukseen taloustieteellisen tutkimuksen valossa ja tarkastelee empiirisiä tuloksia, joissa vertaillaan keskenään OECD-maiden koulutusjärjestelmiä. Lisäksi Kirjavainen esittelee taloudellisuuteen ja tehokkuuteen liittyviä suomalaisia tutkimustuloksia eri koulutusasteilta. Tutkimustulosten mukaan suomalaisen koulutusjärjestelmän taloudellisuus on OECD-maiden keskitasoa. Peruskoulujärjestelmä toimii taloudellisesti ja tehokkaasti OECD:n vertailujen mukaan. Koulutusasteita koskevien tehokkuustarkastelujen perusteella oppilaitokset toimivat suhteellisen tehokkaasti, joskin eri koulutusmuotojen oppilaitosten välisiä eroja ilmenee. Koulutuksen tuottavuus on artikkelin mukaan viime vuosina laskenut kustannusten nousun myötä.

Mervi Vidgrénin artikkeliki perustuu hänen väitöskirjaansa (2009). Artikkeliki käsittelee koulutusinnovaatioiden tukemista ja kehittymistä. Siinä tarkastellaan lisäksi Savonia-ammattikorkeakoulun laadunvarmistusjärjestelmän auditointiprosessia. Koulutusinnovaatioita pohditaan erityisesti arvioinnin näkökulmasta. Artikkeliki kuvaa myös ammattikorkeakoulun toimintoja uudistavaa laatuysikköarviointia ja laadunvarmistusjärjestelmän auditointia.

Kaikki arviointisupplementissa julkistetut artikkeliki ovat pyydettyjä ja niiden laatu on, puheenvuoroa lukuun ottamatta, arvioitu Hallinnon Tutkimus -lehden referee-käytännön mukaisesti. Suomen arviointiyhdistyksen (FES, Finnish Evaluation Society) hallituksen nimittämienä toimituskunnan jäsenenä toivomme, että tämä supplementti avaisi osaltaan koulutuksen arvioinnin näkökulmia ja synnyttäisi keskustelua arvioinnin merkityksestä, tavoitteista ja toteutustavoista maamme koulutusjärjestelmän jatkuvan kehityksen turvaamiseksi.

Anu Räisänen
opetusneuvos, TtT, VTM
Opetushallitus
anu.raisanen@oph.fi

Matti Kajaste
erikoissuunnittelija, VTM, MA
Korkeakoulujen arviointineuvosto
matti.kajaste@minedu.fi